

Roman Ceglarek

Wskazania katechetyczne w dokumentach papieskich w pierwszej połowie XX wieku

Studia Theologica Varsaviensia 52/2, 225-247

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. ROMAN CEGLAREK

WSKAZANIA KATECHETYCZNE W DOKUMENTACH PAPIESKICH W PIERWSZEJ POŁOWIE XX WIEKU

WSTĘP

Od początku XX wieku katecheza staje się jedną z głównych form przepowiadania i ulega ciągłej odnowie metodologicznej, organizacyjnej i merytorycznej. Podejmuje się w tym czasie sporo inicjatyw, mających na celu ożywienie działań katechetycznych w Kościele katolickim. Działania te określa się mianem ruchu katechetycznego, który został zapoczątkowany jeszcze w XIX wieku. Praktycy i teoretycy katechezy łączą się w działania i refleksji, formują i popularyzują opinie, dążą do odnowy prawodawstwa i organizacji katechezy, do weryfikacji i refleksji nad tekstami i treścią katechezy, zmierzają do udoskonalenia metod nauczania religijnego. Platformą wymiany myśli katechetycznej stają się stowarzyszenia i związki katechetów, sympozja i zjazdy katechetyczne, specjalistyczne pisma poświęcone problematyce edukacji i formacji religijnej, czy też szkoły i ośrodki katechetyczne. Ruch ten posiadał cechy charakterystyczne dla każdego kraju, w zależności od tradycji lokalnych oraz sytuacji kulturowej i duszpasterskiej, jaka tam występowała. Wskazania autorytetów kościelnych, zwłaszcza papieży, stanowią determinujący element tej odnowy katechetycznej w poszczególnych krajach. Dotyczą one całej gamy problematyki katechetycznej, od reorganizacji katechezy parafialnej do tekstów oficjalnych, od kształcenia katechetów do urzędów katechetycznych, od ewangelizacji do ka-

techezy. W niniejszym artykule zostanie podjęta próba przedstawienia tych wskazań katechetycznych zawartych w dokumentach papieskich w pierwszej połowie XX wieku.

TROSKA PIUSA X O DZIEŁO KATECHIZACJI W KOŚCIELE

Charakterystycznym rysem pontyfikatu Piusa X była jego troska o nauczanie wiary. Z tej racji bywa określany mianem papieża katechizacji. Jak podaje Gianfranco Frumento, w czasie jego jedenastoletniego pontyfikatu wydał on 21 dokumentów bezpośrednio związanych z nauczaniem religii. Należy do nich dołączyć jeszcze 11 innych dokumentów, w których czyni wyraźne odwołania i wyznacza dyrektywy dla nauczania religii¹. Jednym z najważniejszych jego dokumentów w tym zakresie jest encyklika *Acerbo nimis*², opublikowana 15 kwietnia 1905 r., a więc niemal na początku jego pontyfikatu. Jest ona kompletnym traktatem, z punktu widzenia teologicznego, prawnego i duszpasterskiego, na temat katechizacji. Dokument wskazuje na wszechobecną ignorancję religijną i podkreśla konieczność nauczania katechetycznego. Papież apeluje w nim do duszpasterzy, a w pierwszym rzędzie do proboszczów, by w parafiach im powierzonych zintensyfikowali starania o właściwy przekaz prawd wiary koniecznych do zbawienia i tak zaplanowali katechizację, by nieustannie te prawdy pogłębiać. Sprawy nauczania religii zaliczył do najważniejszych obowiązków każdego duszpasterza. Podkreślił pierwszeństwo katechezy wśród innych form apostołstwa. Jego zdaniem działania katechetyczne powinny objąć swym zasięgiem wszystkich wiernych na każdym etapie ich życia, a więc nie tylko dzieci i młodzież, ale również dorosłych, w tym także osoby starsze. Wezwał katechetów, zarówno duchownych, jak i świeckich, by w sposób jasny

¹ G. Frumento, *Contenuto dottrinale ed organizzativo dei Documenti Pontifici sulla catechesi dal 1905 ad oggi*, „Rivista del Catechismo” 11(1962), s. 245.

² Lettre encyclique de notre très saint père Pie X Pape par la divine providence aux évêques de tout l'univers catholique *Sur l'Enseignement de la Doctrine chrétienne*, w: *Lettres Apostoliques de S. S. Pie X*, Paris [po 1920], t. 1, s. 66-89.

i prosty, dostosowany do możliwości percepcyjnych słuchaczy, przekazywali wszystkie prawdy wiary i zasady moralności chrześcijańskiej. Winni czynić to w oparciu o Pismo Święte, historię Kościoła i żywoty świętych. W przekazie katechetycznym nie powinno zabraknąć zachęty, by żyć tymi treściami na co dzień, *unikając występku i praktykując cnotę*³. Odwołując się do wskazań Soboru Trydenckiego papież nakazał, by we wszystkich diecezjach prowadzono w każdą niedzielę i święto, przez godzinę, naukę katechizmu dla chłopców i dziewcząt; by kontynuowano to nauczanie (przez określony czas), przygotowując dzieci do spowiedzi i bierzmowania; by prowadzono w okresie wielkopostnym (lub po Wielkanocy) przygotowanie do pierwszej Komunii św.; by zakładano w każdej parafii Kongregacje Nauki Chrześcijańskiej (wspomagające kapłanów w nauczaniu katechizmu); organizowano w większych miastach zajęcia dla młodzieży nie pobierającej nauki religii w szkołach czy uczelniach, w celu pouczenia ich w sprawach wiary i moralności chrześcijańskiej; wprowadzono katechezę dla dorosłych (niezależnie od homilii), objaśniając im w sposób cykliczny (przez cztery lub pięć lat) treści zawarte w Katechizmie Trydenckim. Papież wezwał katechetów, by przygotowywali się do tych zajęć, by prowadzili je w sposób staranny i sumienny, gorliwy i odpowiedzialny⁴.

Przesłanie encykliki spotkało się ze sporym zainteresowaniem i uznaniem. Niektórzy, jak np. Luigi Vigna, twierdzili w tamtym czasie, że prawdopodobnie po Soborze Trydenckim żaden inny dokument w tej dziedzinie nie miał tak dużego wpływu na działalność katechetyczną, nawet jeśli jego zastosowanie nie było natychmiastowe i dogłębne, jak można było oczekiwać. O randze tego dokumentu świadczy też fakt, że niemal wszystkie zalecenia encykliki dotyczące katechezy weszły do kanonów w nowym Kodeksie Prawa Kanonicznego⁵.

W tym samym roku co encyklika został wydany – z polecenia Piusa X – katechizm, którego poprawiona i uzupełniona wersja ukazała

³ Tamże, s. 79.

⁴ Tamże, 85-87.

⁵ G. F r u m e n t o, *Contenuto dottrinale ed organizzativo*, dz. cyt., s. 246.

się drukiem w 1912 roku⁶. Od jego imienia ów katechizm powszechnie nazwano katechizmem Piusa X. Katechizm jako kompendium doktryny chrześcijańskiej początkowo był adresowany do diecezji prowincji rzymskiej, z czasem został przyjęty przez niemal wszystkie diecezje włoskie i w ten sposób stał się praktycznie tekstem jednolitym dla Włoch. Jego struktura była trójczłonowa: wiara (Credo), moralność (Przykazania) i łaska. W ostatecznej wersji pojawiły się 433 formuły, po których następują modlitwy codzienne oraz trzy dodatki: historia religii chrześcijańskiej, święta chrześcijańskie i uwagi dla rodziców i wychowawców⁷.

Papież widział konieczność takiego katechizmu, który z jednej strony byłby jednolity, z drugiej zaś uniwersalny czyli adresowany zarówno do dzieci, jak i do dorosłych. Teksty miały być krótkie, zwięzłe, dokładne, nieskomplikowane, o takiej jakości językowej i treściowej, by katechizm mógł być wykorzystany przez katechetów w szkole. Chciał, by prawdy w nim zawarte były nauczane często i dokładnie *terme à terme*, poprzez recytację głośną z zastosowaniem metody pytanie-odpowiedź. Wszystko po to – jak wyjaśniał papież – by ożywić wiedzę na której opiera się życie oraz aby doktryna chrześcijańska przeniknęła do duszy w celu zwalczania bezbożności i niemoralności. Apelowal do katechetów, by mieli świadomość, że owoc nauczania katechizmu prawie w całości zależy od ich zapału, inteligencji i umiejętności postępowania w każdej sytuacji. Biorąc to pod uwagę zachęcał ich, by pamiętali o uczynieniu tego nauczania bardziej prostym i bardziej przyjemnym dla dzieci, czyli dostosowanym do ich wieku i zdolności oraz sytuacji życiowej, w jakiej aktualnie się znajdują⁸.

Katechizm Piusa X został szybko i szeroko rozpowszechniony i spotkał się z bardzo pochlebnym przyjęciem wśród licznych odbiorców, nie tylko we Włoszech. Został bowiem przetłumaczony na język an-

⁶ E. Germain, *2000 ans d'éducation de la foi*, Paris 1983, s. 157.

⁷ U. Gianetto, *Catechismo di Pio X*, w: J. Gevaert (red.), *Dizionario di catechistica*, Torino 1986, s. 121-122.

⁸ J. Molinaro, *Le catéchisme, une invention moderne, de Luther à Benoît XVI*, Montrouge 2013, s. 119.

gielski, francuski, hiszpański i niemiecki. W tamtym czasie podkreślano to, iż jest logiczny i przejrzysty, że zawiera krótkie i zwięzłe formuły katechizmowe łatwe do zapamiętania i że posiada precyzyjne sformułowania doktrynalne. W istocie rzeczy, był to katechetyczny zbiór formuł streszczający główne prawdy wiary, które powinny być znane każdemu ochrzczoneму. Nie brakowało jednak opinii negatywnych, które podkreślały niekompletną jedność części składowych, posługiwanie się wyłącznie językiem szkolnym, a zbyt mało biblijnym, czy też niewystarczające uwzględnienie życia wspólnotowego i liturgicznego. Stanowił raczej teologiczne repetytorium niż księgę wprowadzającą w Objawienie i życie chrześcijańskie. Niemniej jednak pozostanie na zawsze dokumentem duszpasterskiej troski Piusa X i jego praktycznego zainteresowania jednym z najważniejszych problemów edukacji religijnej, a mianowicie tekstem katechizmu, dokumentem pasterza odpowiedzialnego za dzieło katechizacji, który mawiał, że tryumf wiary zależy od katechizmu⁹.

Trzeba jeszcze wskazać na inne przedsięwzięcia Piusa X w zakresie katechizacji. Dotyczy to między innymi reorganizacji katechezy parafialnej. Papież przypominał, że za naukę doktryny chrześcijańskiej w parafii odpowiada proboszcz. Powinien on zintensyfikować działania w tym zakresie, docierając do wszystkich wiernych. Jeśli natomiast nie jest w stanie sam podołać obowiązkowi związanemu z przekazem wiary, to winien powołać Kongregację Nauki Chrześcijańskiej. Organizacja tej instytucji została odnowiona przez papieża poprzez zaktualizowanie statutów Arcybractwa Nauki Chrześcijańskiej (5.12.1905), a następnie w encyklice *Acerbo nimis* została polecona do erygowania w każdej parafii. Członkowie kongregacji - osoby świeckie - mieli dać proboszczowi skuteczną pomoc w dobrym funkcjonowaniu katechezy niedzielnej, prowadząc szkołę katechizmu dla dzieci. Mieli zatem wspierać proboszcza w zakresie nauczania zasad wiary i moralności chrześcijańskiej. Po-

⁹ G. F r u m e n t o, *Contenuto dottrinale ed organizzativo*, dz. cyt., s. 246-247.

nownie papież wrócił do tej kwestii w Konstytucji Apostolskiej *Etsi nos* (1.01.1912) oraz w encyklice *Editae saepe* (26.05.1910)¹⁰.

Wydaje się, że te trzy inicjatywy, a mianowicie: potwierdzenie pierwszorzędnej roli katechezy wśród różnych form apostołatu, publikacja jednego katechizmu i reorganizacja katechezy parafialnej należą do najistotniejszych jeśli chodzi o dzieło katechizacji. Niemniej jednak warto też wspomnieć o zabiegach Piusa X związanych z organizacją kongresów katechetycznych. Papież w kilku swoich dokumentach zatwierdzał tego typu spotkania katechetyczne (Piacenza, Paryż, Valladolid) i zachęcał do udziału w nich. Wyrażał przekonanie, że podejmowana na nich problematyka będzie skutkować praktycznymi wskazaniem, a uczestnicy z największą gorliwością zatroszczą się o ich wcielanie w życie¹¹. W kontekście podjętego tematu ważne stają się też działania papieża zmierzające do odnowienia duszpasterstwa sakramentalnego i katechetycznego przygotowania do przyjęcia sakramentów, zawarte między innymi w dekrete *Quam singularis* (1910) o dopuszczeniu dzieci do pierwszej Komunii św. już od początku używania rozumu, czyli około siódmego roku życia. Warunkiem było stosowne przygotowanie oraz umiejętność dziecka rozróżniania chleba eucharystycznego od powszedniego. Papież nakazał także, by po przyjęciu pierwszej Komunii św. zachęcano do jej częstego przyjmowania i kontynuowano w parafiach nauczanie religii. Dzięki zabiegom papieża edukacja religijna potraktowała w konsekwencji życie sakramentalne jako swój główny punkt odniesienia¹².

KATECHEZA W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO BENEDYKTA XV

Od początku swego pontyfikatu Benedykt XV nie był obojętny na problemy katechetyczne. Kontynuował on w tym zakresie dzieło swojego

¹⁰ Tamże, s. 246.

¹¹ Tamże, s. 247-248; L. C s o n k a, *Storia della catechesi*, w: P. B r a i d o (red.), *Educare*, Zürich 1964, t. 3, s. 163-165.

¹² A. B a l o c c o, *Un memorabile trentennio nella storia della catechesi (1905-1935)*, „Rivista Lasalliana” 29 (1962), s. 10-13.

przednika Piusa X. Największym jego osiągnięciem w tej materii było wydanie nowego prawa kościelnego, które zawierało istotne wskazania dotyczące katechezy. W tym dokumencie niczym w marmurze – jak podaje Joël Molinaro – wyryl on postanowienia Soboru Trydenckiego i encykliki *Acerbo nimis*¹³. Promulgując *Kodeks Prawa Kanonicznego* (1917)¹⁴, przejął on i uporządkował całe wcześniejsze prawodawstwo katechetyczne. Nowy kodeks prawa zaliczył katechizację do jednego z najważniejszych zadań duszpasterskich¹⁵. Troskę o dzieło katechizacji w parafii powierzył zasadniczo proboszczowi. Został on zobligowany, by organizować katechizację dzieci przed ich przystąpieniem do spowiedzi, Komunii św. i bierzmowania¹⁶. Wymagał, by dzieci przygotowujące się do pierwszej Komunii św., za wyjątkiem sytuacji, gdy zachodzi niebezpieczeństwo śmierci, otrzymały w pełniejszym zakresie poznanie nauki chrześcijańskiej, stosowanie do ich wieku. Miały znać przynajmniej te prawdy wiary, których znajomość jest bezwzględnie konieczna do zbawienia¹⁷. Po przyjęciu pierwszej Komunii św. to nauczanie religijne miało być nadal kontynuowane, tym razem już w szerszym zakresie i w bardziej pogłębionej formie¹⁸. Kodeks nakładał też na proboszcza obowiązek edukacji religijnej dorosłych. Z tej racji miał on prowadzić dla nich objaśnianie katechizmu w niedziele i dni świąteczne, w godzinach najbardziej umożliwiających liczny w nich udział. To nauczanie zasad wiary i moralności na bazie katechizmu miało być dostosowane do możliwości percepcyjnych słuchaczy¹⁹. Wsparciem dla proboszcza w dziele katechizacji mieli być duchowni przebywający na terenie parafii oraz osoby świeckie. Jeśli chodzi o duchownych to Kodeks zalecił, by kapłani wspomagający proboszcza w pracy kateche-

¹³ J. Molinaro, *Le catéchisme, une invention moderne, de Luther à Benoît XVI*, dz. cyt., s. 119.

¹⁴ Codex Iuris Canonici, Pii X Pontyficus Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, Romae 1917.

¹⁵ Codex Iuris Canonici (dalej: CIC), can. 1329.

¹⁶ CIC, can. 1330.

¹⁷ CIC, can. 854.

¹⁸ CIC, can. 1331.

¹⁹ CIC, can. 1332.

tycznej nie byli ograniczeni prawnymi przeszkodami²⁰, dopuszczał natomiast możliwość objęcia funkcji katechety przez tych duchownych, którzy podlegali karom nałożonym przez ordynariusza miejsca²¹. Poza tym pomocą w nauczaniu wiary mógł służyć kler zakonny, jeśli ordynariusz miejsca uznał to za konieczne. W takiej sytuacji na jego prośbę delegowani przez przełożonych zakonnych podejmowali zadania katechetyczne zazwyczaj we własnych kościołach²². Jeśli chodzi zaś o świeckich, to mogli nimi zostać osoby odznaczające się pobożnością, a zwłaszcza te, które należały do Kongregacji Nauki Chrześcijańskiej²³, której ustanowienie było wyraźnie w Kodeksie nakazane²⁴. Spośród tych osób prawo kanoniczne szczególną rolę przypisywało rodzicom. Zostali oni zobowiązani do należytej troski o nauczanie i wychowanie religijne swoich dzieci²⁵. Poza tym obowiązek ten spoczął na ich zastępcach, prawnych opiekunach i rodzicach chrzestnych, którzy mieli postarać się o odpowiednią edukację religijną dzieci im powierzonych²⁶. Wszyscy zaangażowani w dzieło katechizacji byli zobligowani przez prawo do przestrzegania tych postanowień ordynariusza miejsca, które dotyczyły zasad chrześcijańskiego nauczania²⁷.

Zgodnie z nowym Kodeksem dzieło katechizacji, prowadzone w jakiegokolwiek szkole, w całości podlegało władzy i nadzorowi Kościoła²⁸. Oczywiście na terenie diecezji tę władzę sprawował ordynariusz miejsca. Jego obowiązkiem – w myśl prawa – było zagwarantowanie wiernym, a zwłaszcza dzieciom, edukacji religijnej prowadzonej w szkołach zgodnie z zasadami doktryny katolickiej²⁹. Miał czuwać, by w szkołach znajdujących się na terytorium mu podległym nie nauczano i nie czyniono niczego, co byłoby sprzeczne z wiarą i dobrymi obyczajami³⁰.

²⁰ CIC, can 1333 § 1.

²¹ CIC, can. 1333 § 2.

²² CIC, can. 1334.

²³ CIC, can. 1333.

²⁴ CIC, can. 711.

²⁵ CIC, can. 1113.

²⁶ CIC, can. 1335.

²⁷ CIC, can. 1336.

²⁸ CIC, can. 1381 § 1.

²⁹ CIC, can. 336 § 2.

³⁰ CIC, can. 1381 § 2.

Do jego kompetencji należało zatwierdzanie kandydatów na stanowisko nauczycieli religii, nadzorowanie ich pracy katechetycznej i ocenianie ich postawy moralnej. Uchybienia w tym zakresie mogły skutkować zwolnieniem katechety z piastowanego stanowiska, do czego – zgodnie z Kodeksem – miał prawo ordynariusz. On także decydował o dopuszczeniu do użytku szkolnego podręczników do nauki religii lub ich wycofaniu, gdy nie spełniały stawianych przez niego wymagań³¹. W sprawach dotyczących nauczania religijnego i moralnego ordynariusz miejsca mógł osobiście lub też za pośrednictwem wyznaczonych przez niego osób, wizytować wszystkie szkoły, oratoria, domy opieki, patronaty kościelne itp. Spod wizytacji nie mogły być wyłączone żadne szkoły o charakterze religijnym, za wyjątkiem określonych przez prawo kościelne szkół zakonnych³².

Kodeks zakładał, że nauka religii winna być prowadzona we wszystkich szkołach. W szkołach podstawowych dzieci miały otrzymać elementarną wiedzę religijną, natomiast młodzież szkół średnich miała otrzymać pełniejsze wykształcenie w tym zakresie. Ich edukacją i formacją religijną mieli się zająć wytypowani przez ordynariusza kapłani, odznaczający się właściwą wiedzą i gorliwością w dziedzinie katechizacji³³.

Kodeks zalecał, by katolicy nie uczęszczali do szkół akatolickich, bezwyznaniowych czy też mieszanych. Do kompetencji ordynariusza miejsca należała ocena, w jakich okolicznościach można tolerować chodzenie do tego typu szkół. Dopuszczając ewentualnie taką możliwość, musiał się zawsze kierować normami zawartymi w instrukcjach Stolicy Apostolskiej regulujących te kwestie³⁴. Opcją alternatywną dla tego typu szkół miały być szkoły powszechne, średnie i wyższe, w zakresie jakiegokolwiek gałęzi wiedzy, a zakładane przez Kościół. Jeśli w granicach diecezji nie było szkół (na poziomie podstawowym i średnim), w których nauczano by religii, ordynariusz miejsca był zobligowany do

³¹ CIC, can. 1381 § 3.

³² CIC, can. 1382.

³³ CIC, can. 1373.

³⁴ CIC, can. 1374.

ich założenia, tak by umożliwić dzieciom i młodzieży właściwą edukację religijną i wychowanie chrześcijańskie³⁵. Ta sama zasada dotyczyła uczelni wyższych³⁶. Kodeks wzywał wszystkich wiernych do podejmowania działań wspierających utrzymywanie takich szkół katolickich³⁷.

W Kodeksie znajdują się jeszcze inne wskazania związane z katechizacją, jak chociażby te dotyczące przygotowania do nauczania religii w seminariach lub poruszające kwestię katechezy przygotowującej do sakramentów chrztu, bierzmowania, małżeństwa czy corocznej spowiedzi i Komunii św., niemniej jednak wydaje się, że wyżej wymienione nie tylko bezpośrednio dotyczą spraw nauczania i wychowania w wierze, ale także przekazują w tej materii najwięcej informacji. Pokazują jak Kościół traktował nauczanie religii oraz z jakim zaangażowaniem uczynił je największym obowiązkiem odpowiedzialnych za duszpasterstwo.

Trzy lata po opublikowaniu Kodeksu Stolica Apostolska, za wiedzą i aprobatą Benedykta XV, wystosowała do ordynariuszy Włoch okólnik na temat nauczania religii ludu chrześcijańskiego (31.05.1920). W piśmie przypomniano najpierw o konieczności katechizacji mimo narastających problemów religijno-społecznych oraz o ścisłym przestrzeganiu zasad zawartych w Kodeksie Prawa Kanonicznego związanych z nauczaniem doktryny katolickiej. Poza tym wezwano ordynariuszy, by zgodnie z wiedzą i sumieniem odpowiedzieli na pytania co do zastosowania przez osoby odpowiedzialne przepisów katechetycznych Kodeksu. Biskupi zostali zobowiązani do informowania Stolicy Apostolskiej również o karach przez nich nałożonych na zaniedbujących te przepisy oraz do wskazania nazwisk proboszczów i duszpasterzy, którzy nie zadośćuczynili obowiązkom katechetycznym nałożonym przez Kodeks. Otrzymane odpowiedzi ujawniły pilną potrzebę organizacji katechezy lepiej dostosowanej do aktualnych potrzeb, ale jednocześnie stanowiły one bodziec do przygotowania i założenia przez Piusa XI, następcę Benedykta XV, kompetentnego organu centralnego odpowiadającego za dzieło katechizacji w Kościele³⁸.

³⁵ CIC, can. 1379 § 1.

³⁶ CIC, can. 1379 § 2.

³⁷ CIC, can. 1379 § 3.

³⁸ G. F r u m e n t o, *Contenuto dottrinale ed organizzativo*, dz. cyt., s. 249.

PIUS XI JAKO USTAWODAWCA NAUCZANIA KATECHETYCZNEGO

Kilkanaście miesięcy od momentu rozpoczęcia swego pontyfikatu, dokładnie 29 czerwca 1923 r. Pius XI promulgował Motu proprio *Orbem catholicum*³⁹. Dokument poświęcony był sprawom nauczania religii i wychowania młodzieży. Papież poprzez Motu proprio ustanowił *Officium Catechisticum* – urząd katechetyczny przy Świętej Kongregacji Soboru, jako organ Stolicy Apostolskiej dla krzewienia i przewodzenia w całym świecie akcji katechetycznej oraz promowania realizacji kanonów *Kodeksu Prawa Kanonicznego* odnoszących się do nauczania katechetycznego. Do jego głównych zadań miało należeć koordynowanie różnych inicjatyw katechetycznych, nadawanie im jednolitego kierunku oraz inicjowanie wszelkiego typu działań w tym zakresie. Poza tym dokument polecał, by członkowie wszelkich stowarzyszeń i związków katolickich przykładowo uczestniczyli w katechezie parafialnej, dbając o pogłębienie swojej wiary, a w razie potrzeby pomagali duchowieństwu w tej posłudze. Do tej współpracy zostały także wezwane wspólnoty zakonne, które miały zatroszczyć się, by wychowankowie im powierzeni byli nauczani katechizmu, aby dzięki temu otrzymali poznanie doktryny chrześcijańskiej w pełnym zakresie. Miało im to umożliwić obronę prawd wiary i przysposobić do jej energicznego przekazywania. Należało również w domach zakonnych, w których zajmowano się wychowaniem młodzieży, otwierać pod kierownictwem biskupa odpowiednie szkoły, dające – po zdaniu wymaganego egzaminu – uprawnienia tejże młodzieży do nauczania katechizmu. Papież zobowiązał także biskupów, by czuwali nad nauczaniem religijnym w szkołach na terenie swoich diecezji i co trzy lata zdawali dokładną relację Stolicy Apostolskiej ze wszystkich przedsięwzięć i uzyskanych wyników⁴⁰. W celu ujednoczenia tych sprawozdań Stolica Apostolska wydała szczegółowy kwe-

³⁹ P i u s P P. XI, Motu Proprio *Orbem Catholicum* de christianae doctrinae institutione toto orbe catholico ordinanda, Acta Apostolicae Sedis (dalej: AAS) 15 (1923), s. 327-329.

⁴⁰ Tamże.

stionariusz dla wszystkich diecezji na świecie. Wyróżniono w nim trzy działy pracy katechetycznej: katechizację parafialną, nauczanie i wychowanie w zakładach katolickich prowadzonych przez duchowieństwo świeckie bądź zakonne oraz nauczanie religii w szkołach państwowych. Analiza tego materiału, jak i inne relacje katechetyczne nadsyłane przez poszczególnych biskupów stały się podstawą wydania przez Stolicę Apostolską dekretu na temat nauczania katechizmu⁴¹.

Ów dekret o usilniejszym i staranniejszym nauczaniu katechizmu – *Provido sane*⁴², promulgowano 1 stycznia 1935 r. Ukazał on doniosłą rolę, jaką w dziele przekazu wiary pełni katechizacja. Dostrzegając mankamenty w dotychczasowym sposobie nauczania katechizmu, wezwał do podejmowania wszelkich działań katechetycznych, w celu ugruntowania życia katolików na niezachwianych zasadach wiary i moralności. Szczególną uwagę zwrócił na edukację i formację religijną dzieci i młodzieży. Dekret zachęcał biskupów do większej gorliwości na polu katechetycznym. Sięgając do prawa kanonicznego przypomniał o obowiązku zagwarantowania dzieciom i młodzieży nauczania religijnego we wszystkich szkołach. Poza tym wzywał do wydawania różnego typu rozporządzeń i przepisów, które ożywiłyby dzieło katechizacji w diecezji, a zarazem zobligował do prowadzenia nadzoru katechetycznego w trosce o właściwy poziom nauczania i wychowania religijnego⁴³.

Podobne wymagania zostały postawione proboszczom i w ogóle duszpasterzom, uświadamiając im, że katechizacja daje podwaliny pod całe życie chrześcijańskie, z tej racji powinna stanowić priorytet w ich kapłańskim posługiwaniu. W dziele tym mieli być wspomagani przez świeckich, zwłaszcza przez rodziców, którzy winni być pierwszymi katechetami swoich dzieci, dbającymi o właściwe ich wychowanie religijne i moralne. W parafiach proboszczowie mieli zadbać o powołanie stowarzyszeń nauki chrześcijańskiej. Ich członkami mogli zostać oso-

⁴¹ M. Węglewicz, *Prawodawstwo szkolne Piusa XI-go*, „Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy” 28(1939), z. 1-2, s. 3.

⁴² Sacra Congregatio Concilii, *Decretum de Catechetica Institutione Impensius Curanda et Provehenda*, AAS 27(1935), s. 145-152.

⁴³ Tamże, s. 145-148, 151.

by predestynowane do nauczania prawd katechizmowych i prowadzenia pracy wychowawczej. Poza tym należało założyć parafialne szkoły katechetyczne, w których dzieci i młodzież uczyłyby się podstawowych prawd wiary, niezależnie od nauczania religii w szkole. W ten sposób mieli lepiej poznać katechizm, co było warunkiem dopuszczenia do spowiedzi i bierzmowania. Nauka katechizmu miała być dalej kontynuowana, poszerzana i pogłębiana po pierwszej Komunii św. Katecheci mieli zadbać o uczynienie jej bardziej atrakcyjną poprzez wprowadzenie konkursów katechizmowych z nagrodami, różnych form zabaw oraz organizowanie specjalnych nabożeństw dla dzieci i młodzieży. W dekreście przypomniano też proboszczom o obowiązku prowadzenia w parafiach katechizacji dorosłych, w celu uzupełnienia ich wiedzy z zakresu wiadomości katechizmowych. Należało to czynić zgodnie z postanowieniami encykliki *Acerbo nimis* i prawem kanonicznym. Apelowano o organizowanie w parafiach dni katechetycznych. W tym czasie proponowano wspólne modlitwy o dobre owoce katechizacji, wygłaszanie kazań o konieczności nauki katechizmu, a zwłaszcza o obowiązku religijnego wychowania dzieci przez rodziców, oraz promowanie i rozpowszechnianie literatury religijnej⁴⁴.

W dekreście znalazł się także nakaz utworzenia katechetycznego urzędu diecezjalnego. Dotychczas obowiązek ten spoczywał na diecezjach włoskich – na mocy rozporządzenia Stolicy Apostolskiej z 17 grudnia 1929 r., tym razem zobligowani do jego zorganizowania zostali wszyscy biskupi diecezjalni. Urząd miał odpowiadać za całość działań katechetycznych w diecezji. Do jego kompetencji należało staranie się o to, by w parafiach, szkołach i kolegiach katolickich nauka chrześcijańska była wykładana zgodnie z dyrektywami ustalonymi przez właściwe władze kościelne, z zastosowaniem odpowiednich metod i przez kompetentnych ludzi. Miał urządzać zebrania katechetyczne i inne spotkania, których tematyka byłaby związana z wychowaniem i nauczaniem religijnym, w celu wypracowania najodpowiedniejszych środków, pomagających w prowadzeniu na różnych płaszczyznach dzieła katechizacji.

⁴⁴ Tamże, s. 148-150.

Urząd miał także organizować szereg odczytów religijnych, aby uzupełnić wiedzę i rozwinąć umiejętności tych, którzy mają nauczać katechizmu w szkołach i parafiach⁴⁵.

Wszyscy biskupi zostali zobowiązani do przesłania Stolicy Apostolskiej dokładnych sprawozdań o stanie katechizacji w diecezji (co pięć lat)⁴⁶. Sprawozdania miały być opracowane w oparciu o dołączony do dekretu kwestionariusz. Pytania w nim zawarte dotyczyły katechezy dzieci i młodzieży w parafiach, szkołach i kolegiach katolickich oraz katechezy dorosłych⁴⁷.

Dekret ten był najważniejszym dokumentem legislacyjnym w materii katechetycznej ogłoszonym za pontyfikatu Piusa XI, bardzo szczegółowy i praktyczny w sprawach organizacji katechezy, był swoistym kodeksem katechetycznym, który zbierał wszystkie doświadczenia i zalecenia ordynariuszy z całego świata. Nie był to jednak jedyny dokument poruszający kwestię katechizacji wydany w tamtym okresie. Pojawiło się sporo tego typu dokumentów (dekretów, konstytucji, encyklik, listów, okólników), które ściśle określały działalność katechetyczną i zapewniały pełną jej efektywność. Na pewno warto wspomnieć te związane z formacją katechetów: kapłanów, zakonników i świeckich. Już w liście Kongregacji do Spraw Seminariorów i Studiów Uniwersyteckich z 8 września 1926 r. *O katechetycznym przygotowaniu w seminariach* zwrócono uwagę na potrzebę nie tylko doktrynalnego przygotowania kleryków, ale także dydaktycznego oraz na konieczność prowadzenia w seminariach praktycznych zajęć przygotowujących do podjęcia pracy katechetycznej⁴⁸. Chociaż list był poświęcony zagadnieniom formacji pedagogiczno-katechetycznej w zakładach teologicznych, to podejmował także kwestię właściwej edukacji religijnej wiernych. Przypomniano w nim, że obowiązek nauczania wszystkich wiernych należy do najważniejszych zadań urzędu kapłańskiego, a za jego realizację odpowiada

⁴⁵ Tamże, s. 151.

⁴⁶ Tamże, s. 152.

⁴⁷ Tamże, s. 153-154.

⁴⁸ Sacra Congregatio de Seminariis et de Studiorum Universitatibus, *Epistola ad Rmos Ordinarios, de catechetica disciplina in Sacris Seminariis impense excolenda*, AAS 18(1926), s. 453-455.

proboszcz. Zwrócono w nim uwagę, że nauczanie prawd katechizmych musi być zawsze dostosowane do adresatów, tak aby prawdy wiary były zrozumiałe przez wszystkich. W kolejnym liście tejże Kongregacji z 28 sierpnia 1929 r. wydano nakaz, by w każdym seminarium były prowadzone wykłady z katechetyki. W czasie tych zajęć alumni mieli poznawać odpowiednie metody i środki, które miały im pomóc w umiejętnym przekazywaniu zasad wiary chrześcijańskiej, szczególnie wśród młodzieży⁴⁹. Kształtowanie kwalifikacji katechetycznych, niezbędnych do umiejętnego przekazywania wiary, miało odbywać się zgodnie z zarządzeniem wydanym do konstytucji apostolskiej *Deus scientiarum Dominus*. Zgodnie z treścią dokumentu kształtowanie tych kwalifikacji miało być realizowane w oparciu o zajęcia teoretyczne i praktyczne z zakresu katechetyki i pedagogiki, zarówno w seminariach, jak i uniwersyteckich wydziałach teologicznych⁵⁰. O tych kwalifikacjach wspomniała również za czasów pontyfikatu Piusa XI w specjalnej instrukcji Kongregacja do Spraw Zakonów. W dokumencie tym, po wstępnym przypomnieniu ważności przygotowania religijnego, zostały podane dokładne dyspozycje w celu solidnego przygotowania doktrynalnego i dydaktycznego do nauczania katechezy w szkołach i parafiach⁵¹.

Za Piusa XI określono normy dla kongresów katechetycznych, by odpowiednio zdyscyplinować ich przebieg (16.04.1926). Zgodnie z nimi kongresy te, jak i inne zebrania dotyczące religii w szkołach, zarówno narodowe, jak i prowincjalne, miały odbywać się za wiedzą Kongregacji odpowiedzialnej za dzieło katechizacji. Całość zebrań należało odpowiednio dokumentować, a zebrany materiał związany z poruszaną tematyką dostarczyć w stosownym czasie do Stolicy Apostolskiej.

⁴⁹ Sacra Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus, *Litterae ad Archiepiscopos, Episcopos, aliosque locorum Ordinarios de Studiis Orientalium rerum et de Catechesi in seminariis impensius excolendis*, AAS 22(1930), s. 148.

⁵⁰ Sacra Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus, *Ordinationes ad Constitutionem Apostolicam „Deus scientiarum Dominus” de Universitatibus et Facultatibus Studiorum Ecclesiasticorum Rite Exsequendam*, AAS 23(1931), s. 263-284.

⁵¹ Sacra Congregatio de Religiosis, *Instructio ad supremos moderatores et moderatrices religiosarum laicarum familiarum, de obligatione subditos in doctrina christiana rite imbuendi*, AAS 22 (1930), s. 28-29.

W zasadzie te same wymagania postawiono zebraniom katechetycznym na poziomie diecezjalnym⁵².

Mówiąc o edukacji i formacji religijnej w okresie pasterskiej posługi Piusa XI trzeba też wspomnieć o dwóch encyklikach *Divini illius Magistri* (31.12.1929) i o *Casti connubii* (31.12.1930), które potwierdzają powołanie wychowawcze rodziców i podkreślają z naciskiem konieczność ich przygotowania, jako pierwszych katechetów w rodzinie, do podjęcia zadań katechetycznych względem swoich dzieci. Ponadto encykliki podkreślają fakt, że Kościół nie ogranicza się jedynie do wskazań norm ogólnych w postępowaniu edukacyjnym, ale oferuje im konkretną pomoc praktyczną.

Warto wspomnieć też, jak wiele uczyniono za Piusa XI na rzecz nauczania religii w szkołach włoskich, najpierw dla jego przywrócenia (1923 r. w szkołach podstawowych, a w 1929 r. w gimnazjach), a następnie dla jego skutecznego funkcjonowania. Chodzi tutaj między innymi o zatwierdzanie tekstów katechetycznych (katechizmów, lektur i książek religijnych), przygotowanie teologiczne i metodyczne nauczycieli religii szkół podstawowych, systematyczne wizytacje szkół, opracowanie programów nauczania czy opracowywanie norm lub sugestii w realizowaniu nakazu nauczania⁵³.

Mieczysław Węglewicz zwraca jeszcze uwagę na działalność dyplomatyczną Piusa XI, która również ujawnia jego troskę o sprawy nauczania i wychowania religijnego. Okazuje się bowiem, że w zawieranych konkordatach zawsze podejmował kwestię edukacji religijnej. Starał się, by ściśle sprecyzować i zagwarantować prawną opiekę religijną nad dziećmi i młodzieżą, niezależnie od tego, czy te umowy międzynarodowe były zawierane z państwami katolickimi czy też niekatolickimi⁵⁴.

⁵² G. Frumento, *Contenuto dottrinale ed organizzativo*, dz. cyt., s. 251.

⁵³ L. Conka, *Storia della catechesi*, dz. cyt., s. 167.

⁵⁴ M. Węglewicz, *Prawodawstwo szkolne Piusa XI-go*, dz. cyt., s. 5-6.

DYREKTYWY KATECHETYCZNE PIUSA XII

Dyrektywy Piusa XII wpisują się harmonijnie w całość działań podejmowanych w pierwszej połowie XX wieku, w celu ożywienia dzieła katechizacji w Kościele. Choć nie przejawiają one charakteru jakichś nowatorskich rozwiązań, stanowią jednak kolejny krok w rozwoju myśli katechetycznej, a często udzielają dokładniejszych wskazówek co do realizacji praktycznej w porównaniu do dokumentów papieskich dotychczas publikowanych. W jego dorobku pasterskim nie ma wielkich encyklik czy listów dotyczących zagadnienia katechizacji, ponieważ w rysach zasadniczych Pius XII odwołuje się do swoich poprzedników. Są natomiast dokładne wytyczne co do realizacji katechezy coraz bardziej skutecznej i uniwersalnej, jak również liczne odniesienia, które świadczą o tym, że papież daje nauczaniu religii uprzywilejowane miejsce wśród różnorodnych zadań duszpasterskich.

W licznych wystąpieniach papież odnosił się do aktualnej sytuacji społecznej i kulturalnej, dostrzegając nasilający się proces laicyzacji i dekadentyzmu moralnego połączony z negacją prawd fundamentalnych, na których opiera się Dekalog i życie chrześcijańskie. Remedium na ten stan rzeczy miał być katechizm. W tym kontekście uważał szerzenie katechizmu za zadanie najpilniejsze i najważniejsze. Dlatego apelował, by osoby odpowiedzialne za nauczanie religijne z większą gorliwością i zaangażowaniem przystąpiły do pracy katechetycznej w parafii i szkole. W pierwszym rządzie zadanie to powierzał duchowieństwu, przypominając zwłaszcza proboszczom o odpowiedzialności za edukację i formację religijną wiernych im powierzonych oraz o tym, że katechizacja jest najbardziej zaszczytnym zadaniem kapłana. W tym dziele mieli wspomagać go również katecheci świeccy, także członkowie Akcji Katolickiej. Papież twierdził, iż jednym z głównych celów tej organizacji katolickiej, poza formacją religijną i moralną, jest ich przygotowanie pedagogiczne do nauczania katechizmu. Pius XII uważał to za pierwsze pole ich apostołstwa, dlatego wzywał, by bronili prawd wiary oraz szerzyli w swoich środowiskach doktrynę Kościoła⁵⁵.

⁵⁵ L. C s o n k a, *Direttive e suggerimenti di Pio XII riguardo all'insegnamento religioso*, „Orientamenti Pedagogici” 2(1955), s. 516-520.

W wypowiedziach papieskich można odszukać sporo uwag na temat formacji katechetów. Pius XII twierdził, iż wyniki nauczania religii w szkołach zależą w dużej mierze od przygotowania moralnego i dydaktycznego katechetów. Należało ich tak formować, by byli ludźmi głębokiej wiary, by nią żyli i promieniowali, by postępowali zgodnie z etyką katolicką i mieli świadomość doniosłości swojej misji. Apelował, by znacznie poprawiono jakość ich kształcenia. Wezwał, by zainicjowano wydawanie specjalnego periodyku o tematyce dydaktycznej i pedagogicznej. Miało ono pomóc katechetom w podnoszeniu ich kwalifikacji zawodowych, dostarczając wiedzę przedmiotową i wskazówki praktyczne. Papież pragnął, by przy wyborze na stanowisko katechety brano pod uwagę jego wykształcenie i zdolności, zawsze wybierając tych najlepiej predysponowanych do tej pracy. Warunkiem jej kontynuowania powinny być dobre wyniki nauczania, skuteczność pracy wychowawczej i katechetycznej. Tą oceną mieli się zająć wizytatorzy diecezjalni delegowani przez biskupa. Papież widział potrzebę umożliwienia katechetom porozumiewanie się między nimi w celu przedyskutowania pewnych kwestii związanych z wychowaniem i nauczaniem religijnym, dostosowania metod pracy do danego środowiska oraz dla lepszej wymiany doświadczeń. Zalecał, by z tych właśnie względów nauczyciele religii nawiązali współpracę z katolickimi związkami nauczycieli i włączyli się we wszelkie przedsięwzięcia i inicjatywy związane ze szkolnictwem⁵⁶. Kwestie przygotowania do pracy katechetycznej szczególnie wyartykułowano w specjalnym liście *O doniosłości studium pedagogiki w seminariach*. Stwierdzono w nim, że nauczanie religii w szkole napotyka coraz wiecej trudności i stawia katechetom wysokie wymagania, co powinno ich motywować do pogłębiania znajomości aktualnych osiągnięć z zakresu dydaktyki i pedagogiki. Kwalifikacje wszystkich katechetów, w tym także kapłanów, miały stać przynajmniej na takim samym poziomie, jak nauczycieli innych przedmiotów⁵⁷.

⁵⁶ Tamże, s. 526-527.

⁵⁷ Sacra Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus, *Agli Eccmi Ordinari sull'importanza dello studio della pedagogia nei Seminari*, AAS 37(1945), s. 173-176.

Za zasadniczy cel katechizacji uważał takie wychowanie i kształcenie religijne, by wiara została oparta na solidnym fundamencie wiedzy. Ten przekaz miał być jasny, pewny i całościowy po to, by wiara była pogłębiona, rozumna i silna. Z tej racji należało dostarczyć katechizowanym najbardziej organiczną wizję doktryny katolickiej. Przejawem dojrzałej wiary miało być praktykowanie na co dzień tego, czego się na katechezie nauczyli, stawianie Boga w centrum życia, poznanie i miłowanie Go oraz wzrastanie w Jego łasce i w wiernym zachowywaniu przykazań. Z jego wypowiedzi wynika, że cel katechezy kompletnej to doprowadzenie katechizowanych do osobistej dojrzałości, by *dobrze umieli, silnie wierzyli i całościowo praktykowali*⁵⁸.

W swoich wystąpieniach papież zwrócił też uwagę na metodę katechetyczną. Widział potrzebę stosowania metody intuicyjno-narracyjnej. Chodziło o to, by wyjaśnianie pewnych pojęć i problemów na katechezie było w większym stopniu ożywione, chociażby przez ciekawe opowiadanie, interesujący przykład czy piękną ilustrację, tak by elementy narracji dawały odbiorcy poczucie obcowania z fabułą, by skupiły jego uwagę, zachęciły do myślenia i budziły emocje, a przy tym pomagały lepiej przyswoić sobie pewne treści. W tym celu proponował nawet projekcje filmów religijnych czy organizowanie konkursów. Uczulał jednak katechetów, by stosując tę metodę, postępowali roztropnie i dbali o to, by wszelkie formy aktywizacji i różnorakie środki nie przesłoniły przekazu religijnego, tak by po lekcji nie pozostało w pamięci wyłącznie barwne opowiadanie, a to co istotne zeszło na drugi plan⁵⁹.

Sporo uwagi poświęcił również kwestii nauczania religii osób dorosłych. Mając świadomość pewnego kryzysu w tym zakresie, wezwał duszpasterzy, by z większym zapałem zajęli się sprawą katechizacji dorosłych. Zalecił, by na nowo powrócono do praktyki urzędowania w niedzielę nabożeństwa nieszpórów połączonych z katechezą dla dorosłych. Poza realizacją zwykłego programu katechizacji związanego z objaśnianiem poszczególnych partii katechizmu, papież wezwał do wykorzysta-

⁵⁸ L. C s o n k a, *Direttive e sugegerimenti di Pio XII riguardo all'insegnamento religioso*, dz. cyt., s. 522-523.

⁵⁹ Tamże, s. 529-530.

nia wszelkich innych możliwych środków i okoliczności do pouczenia w wierze dorosłych. Proponował, by w parafiach organizowano kursy katechizmu wieczorowe i okresowe, by nauczanie katechizmu odbywało się według kategorii słuchaczy, by duszpasterze nadali różnym przemówieniom w kościele charakter katechetyczny, by to nauczanie odbywało się nawet w domach, by urządzano tygodnie katechetyczne w parafiach, by tworzone kręgi kultury religijnej, zakładano wypożyczalnie książek i kolportowano ulotki z treściami katechetycznymi, by wykorzystano do celów nauczania religii literaturę, prasę, a nawet kino i radio. Poza tym zalecał, by zakładano szkoły wieczorowe i zawodowe dla dorosłych, w których nauczanie katechizmu byłoby traktowane priorytetowo⁶⁰.

Papież wypowiadał się również w kwestii urzędów katechetycznych. Ustanowione w każdej diecezji miały stanowić centrum organizacji katechetycznej. Ta instytucja, powołana podczas pontyfikatu Piusa XII, otrzymała wskazówki dla skutecznego funkcjonowania i uściślenia w zakresie stawianych jej zadań. Urząd miał organizować katechizację w całej diecezji i czuwać nad jej właściwym przebiegiem w parafiach i szkołach, urządzać kursy przygotowujące do pracy katechetycznej, dbać o formację ascetyczno-moralną, typować wizytatorów nauki religii, nadzorować stopień realizacji programów nauki religii we wszystkich typach szkół, organizować dni i tygodnie katechetyczne, kursy i kongresy katechetyczne, sporządzać dokładne sprawozdania statystyczne z rzeczywistego stanu katechizacji, upowszechniać i udostępniać pomoce dydaktyczne oraz uzgadniać i planować działania o zasięgu diecezjalnym i regionalnym⁶¹.

ZAKOŃCZENIE

Od początku XX wieku następuje widoczny wzrost znaczenia Magisterium Kościoła, czy to rzymskich Kongregacji, czy też samych papieży, w dziedzinie katechetycznej. Dotyczyło to zarówno płaszczyzny

⁶⁰ Tamże, s. 527-528.

⁶¹ Tamże, s. 536-537.

doktrynalnej, jak i organizacyjnej. Pierwszy impuls wyszedł od papieża Piusa X. W wydanych dokumentach wskazywał na prymat katechezy pośród różnych form apostołatu, ustanowił pewne normy praktyczne, bazując na tradycji katechetycznej, dokonał reorganizacji katechezy parafialnej, ożywił katechezę najmłodszych poprzez dekret o pierwszej Komunii św. Kontynuatorem myśli katechetycznej Piusa X był Benedykt XV, który promulgując *Kodeks Prawa Kanonicznego* przejął i uporządkował całe wcześniejsze prawodawstwo kościelne związane z katechezą. Wskazania katechetyczne w nim zawarte wyznaczały pewne wspólne ramy dla pracy katechetycznej i stały się obligatoryjne w całym Kościele. Ich uzupełnieniem były zalecenia Piusa XI, które wpłynęły na podniesienie skuteczności katechezy parafialnej i szkolnej, lepsze przygotowanie katechetów do pracy katechetycznej i funkcjonowanie urzędów katechetycznych centralnych i diecezjalnych, wprowadzenie wykładów z katechetyki we wszystkich seminariach i ustanowienie katedr katechetyki na wydziałach teologicznych. Jego ustawodawstwo uzupełnia organicznie przepisy prawa kanonicznego i stanowi charakterystykę pontyfikatu Piusa XI, dla którego sprawa katechizacji była najistotniejszą w całym dziele apostołatu. Dyrektywy katechetyczne Piusa XII, jego sugestie dotyczące różnych zagadnień związanych z katechezą, wyznaczają kolejny etap rozwoju myśli katechetycznej. Choć nie przejawiają charakteru ewidentnej nowości, są ważne ze względu na praktyczną konkretyzację poprzednich przepisów dotyczących edukacji i formacji religijnej. Często zawierają wezwania kierowane do rodziców, nauczycieli, kapłanów oraz świeckich o wzrost ich aktywności katechetycznej, którą papież zaliczył do pierwszorzędnych obowiązków w całej hierarchii zadań stojących przed nimi.

W omawianym okresie z różnym natężeniem wdrażano wskazania papieskie w poszczególnych diecezjach. Nie zmienia to jednak faktu, że stanowiły one pewien punkt odniesienia dla spraw związanych z katechizacją i wyznaczały kierunek wszelkich działań katechetycznych w parafii i szkole aż do Vaticanum II. Po Soborze Watykańskim II kierunek ten określały wskazania katechetyczne kolejnych papieży, którzy

w ten sposób przyczyniali się do rozwoju myśli katechetycznej w Kościele⁶².

Wskazania katechetyczne w dokumentach papieskich w pierwszej połowie XX wieku

Streszczenie

W pierwszej połowie XX wieku widoczny jest wzrost zainteresowania papieży sprawami katechezy. Dotyczyło to zarówno płaszczyzny doktrynalnej, jak i organizacyjnej. Papieże tego okresu Pius X, Benedykt XV, Pius XI i Pius XII mieli na tym polu wielkie zasługi. W wydanych dokumentach wskazywali na prymat katechezy pośród różnych form apostołatu, dokonali reorganizacji katechezy parafialnej, uporządkowali prawodawstwo kościelne związane z katechezą, zabiegali o lepsze przygotowanie katechetów do pracy katechetycznej, utworzyli urzędy katechetyczne centralne i diecezjalne, wprowadzili wykłady z katechetyki w seminariach duchownych. Ich wskazania katechetyczne wyznaczały pewne wspólne ramy dla pracy katechetycznej i stały się obligatoryjne w całym Kościele. Chociaż w poszczególnych diecezjach były wprowadzane z różnym natężeniem, to nie zmienia to jednak faktu, że stanowiły one pewien punkt odniesienia dla spraw związanych z katechizacją i wyznaczały kierunek wszelkich działań katechetycznych w parafii i szkole aż do Vaticanum II.

Indicazioni per la catechesi nei documenti dei papi nella prima metà del XX secolo

Riassunto

Nella prima metà del XX sec. si è fatta notare un'evidente crescita dell'interessamento dei papi dei problemi della catechesi. Esso riguardava sia il piano dottrinale che organizzativo. I papi di questo periodo:

⁶² Zob. R. C z e k a l s k i, *Rozwój myśli katechetycznej w dokumentach Stolicy Apostolskiej po Vaticanum II*, Warszawa 2013.

Pio X, Benedetto XV, Pio XI e Pio XII hanno dato un grande supporto su questo campo.

Nei documenti pontifici indicavano il primato della catechesi tra le diverse forme dell'apostolato, riorganizzavano la catechesi parrocchiale, sistemavano la legislazione ecclesiale riguardante la catechesi, sollecitavano la preparazione dei catechisti, costituivano gli uffici catechetici centrali e diocesani, introducevano le lezioni di catechetica nei seminari e nelle universita' cattoliche. Le indicazioni di questi papi tracciavano alcune norme comuni per il lavoro catechetico che dopo sono diventate obbligatorie in tutta la Chiesa. Anche se nelle singole diocesi sono state introdotte con diversa intensita', non cambia il fatto che esse costituivano un punto di riferimento nelle questioni riguardanti la catechesi e indicavano la direzione di ogni attivita' catechetica in parrocchia fino al Vaticanum II.